

ИЗКАЗВАНЕ НА ПРЕМИЕРАТА НА ДВУТОМНИКА НА АСЕН ЧИЛИНГИРОВ „БЪЛГАРСКАТА АРХИТЕКТУРНА ШКОЛА“

Проф. д-р Надежда Драгова

Г-н Асен Чилингиров е единственият български учен културолог и медиавист през последните 50 години, опазил и плодотворно използвал статута си на независим, частен изследовател, за което всеки от нас — по някое време му е блазосвал.

Независим, защото никога не се прилъга с университет или академична институция, която би го обхванала, ако не идеологически (най-вероятното през изминалите години), то задължително със стила, концепциите и мотивацията на конкретна научна школа.

Той винаги е само Асен Чилингиров!

За това се иска неимоверен кураж — доказан безспорно! И огромна енергия — също очевидна! Сам да бъде организатор, програмист и реализатор на научните си задачи. Освен тези, непостижими за нас, неговите връстници, предимства, той като живущ в ГДР, а български гражданин, си беше осигурил най-решаващото за онова време — да се провира с метрото напред и назад под Берлинската стена; да ползва всички — и източни, и западни, и балкански библиотеки; да изследва обекти извън границите ни, да общува и пред, и зад Желязната завеса... Аз съм ползвала това предимство пет години като преподавател в Свободния университет в Западен Берлин и зная какво означава за резултатния завършек на започнати и невъзможни за финализиране теми.

Всъщност — и така се запознахме преди 30 години, провирайки се напред и назад под Берлинската стена. Когато на нас, официално командированите в чужбина, ни бе възложено да търсим и осигурим най-авторитетни европейски специалисти за честване на 1300 годишнината, г-н Чилингиров ме насочи към Директора на сектора с икони в музея Даалем, представи ме, поканихме го и той участва в конференцията в София и създадените тогава контакти. Това беше върховна сполука!

Подсказах най-силните му качества — несекваща енергия и непоколебим кураж. Не зная на кое да предпоставя. Може би най-напред това, което ни липсваше — куражът. Той пръв и задълго остана единствен изследовател, разработвал процеса на наследственост в християнството на българската територия още преди Покръстването. Не можеше да се говори тогава по тази тема — и поради същността ѝ - „християнство“ при агресивния атеизъм, и заради близост с Византия и културата ѝ, а той въвежда и “предвизантия”. Неотстъпно, студия след студия — разравяше пластове на наследството (*Überlegung und Innovation in der Mittelalterlichen Kunst Bulgariens*. В. *Arte Medievale* 4/1988, I, s.s. 65-99). Подозирам го, че той е като онзи, който направи така, че днес всички ръководители на БСП се изтъкват като християни. Това на шега! А на сериозно — неговите студии и до днес не са руинирали приносните си стойности.

Асен Чилингиров си позволяваше — и сега прави така — да предлага датировки и стилови характеристики на опазените ни средновековни паметници, противоречащи или сериозно дискутиращи с категоризации на българските научни институции. Лично мен силно ме впечатлява като негова заслуга разминаването му по Ивановските църкви — хронология и владетелско участие. И въпреки категоричната им документация — до днес колегите избягват да го цитират или следват. До ще ден!

Още един пример искам да припомня — еуфорията по програма за доказване на готско присъствие в България, естествено субсидирана от европейска фондация. Организаторът ѝ горделиво заяви, че видиш ли, ние сме готови европейци, защото в нашите жили тече и готска кръв.

Г-н Асен Чилингиров ги пресече като с нож чрез книгата си „Готи и Гети — изследвания“, София, 2005 от поредицата „Брегалница“. Стъписа ги с приведения научен корпус — изобилен европейски материал и с дълбинното си познаване на етнокултурната история на Балканите. Единственият дефект на книгата му бе, че нямаше приложена кръвна проба за доказване или отхвърляне на готска кръв в жилите му.

Достигам до капиталната му книга — монографията „Църквата „Свети Герман“ до Преспанското езеро“, Берлин, 2001 — един паметник, проучен не само като опознаване на изкуство. Чрез него всеобхватно се възстановява старобългарската литература извън границите на държавата ни, защото е „най-тясно свързан с нейната история“. Достойна за адмирации е мотивацията на автора - да издири и други останки от църковното строителство на първата българска държава, които до днес са извън границите ѝ. Освен църквата „Св.Герман“ - това са още четири църкви в Костур. Изследователят тръгва при идентифицирането им от спецификата на конкретния им уникален градеж: близки архитектурни форми, декоративна зидария и главното различаващо ги свойство: при строежа им е използвана една мярка за дължина, различна от византийската стъпка и преминала като традиция от епохата на римското владичество към средновековието. За специалиста са истинско откровение наблюденията на автора и извеждането им като тип материална култура с множество отличаващи я техники. След цялостното им осмисляне се обобщават и идеологически концепти. За тип вероизповедание и за ритуалите, което ни отвежда към тогавашни твърдения за арианство, познати ни само от легендите.

В тази книга е постигната с категорична завършеност научната методика на Асен Чилингиров:

- Най-напред и тази му програма, както всички други, е определена от огромното значение на паметника за изясняване на трасиращи проблеми в националната ни културна история;
- Освен това, на автора му се предоставят възможно най-благоприятни за работа условия: по европейска субсидия за балкански програми, предназначена за Албания, Асен Чилингиров е официално избраният и назначен експерт за документацията на църквата.

И тази книга, каквито са и останалите му, е многоетажна като Хрелювата кула. И при тях на върха е предназначено да има храм, т.е. извеждат към безусловно научно благочестие — без хитруване или преиначаване. Оценяват почтено! Но преди да стигне до покрива, научният читател опознава етаж по етаж всички нива на информацията. Особено специфични за почерка на Чилингиров са подобните справки на научната литература, издирвани във всички възможни книгохранилища. Той не само усърдно ни препраща към автори и книги, без да пропусне да съобщи къде се намират, че и ние да ги прочетем, но ги предлага и анотирани: когато е нужно — дискутирани, когато заслужават — приобщени към концепцията му. Те се превръщат в самостоятелни справочници — ценен капитал за всекиго от нас и при други теми.

Снимки, карти, репродукции, схеми, чертежи... (ще си ги представим като панорамния етаж) — с тях книгата видимо възстановява обектите си, а анализът ги оживява в многовековното им въздействие.

Аксиома е: стилът — това е човекът! Асен Чилингиров никога не дискутира полемично, агресивно, ругателно. Кротко, даже с усмивка, но винаги безусловно документирано.

Ще напомня само един от примерите му: към множеството неприемливи за нас руски тези за приоритет или поне за пълна автономия на християнската писмена култура на Русия от България Чилингиров откри свой, много оригинален — щастливо оригинален! - подход и със своя силна убедителност: дискусията се водеше преди него пък и сега върху руските преписи на изчезнали старобългарски паметници. Той я премести в свършено неочаквано

поле — руските нумизматични сбирки с автентичните им богати колекции, анализът на които безапелационно подкрепя българските постановки.

Процесът на опознаването им се чете като криминална проза (всъщност и наблюдава криминални ходове на отрицания!). Данните от монетните съкровища донасят точна информация, поднасят стабилна убеденост и ни донасят голямо удоволствие...

Не познавам двата тома, които днес имат премиера — зная само темите им — анализ на деструкциите, реконструкциите и днешното състояние на хилядолетни храмове по българското землище, аспектирани към много съпоставки из Средиземноморието, Египет, Изтока. Това ни обещава преживяването на остри дискусии.

Ще завърша изказването си анекдотично: на нас, пишещите колеги на Асен Чилингиров в София — ни предстоят цели два месеца библиотечни пости: през юли ще бъде затворена за читатели Академичната библиотека за инвентаризация, а през август — Националната. С новите си книги днес — Чилингиров ни е подготвил да ни поведе нашир и надлъж — с тежки товари научна информация. Така ще ни възмезди затворените библиотеки.

Да ни е жив и здрав г-н Асен Чилингиров! И да ни тревожи с още нови книги!